

Är det verkligen ekonomin som styr? En studie av ekonomiska drivkrafter vid vård av barn

Is Economy Most Important?
– A study of economic incentives
for using temporary parental leave
for care of sick children

Helen Eriksson

Om serien

I serien *Working Papers in Social Insurance* publicerar Försäkringskassan material av varierande karaktär; till exempel tekniska analyser, översikter och kunskapssammansättningar, konferenspaper, artiklar publicerade i externa tidskrifter, artiklar på engelska samt C- och D-uppsatser som bygger på data från Försäkringskassan. Syftet är att möjliggöra spridande av kunskap och information som inte har en naturlig plats i Försäkringskassans andra publikationsserier.

Författarna ansvarar själva för publikationer i denna serie. I de fall publikationerna innehåller uttalanden representerar dessa inte nödvändigtvis Försäkringskassans ledning. Publikationerna har ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande lagar och förordningar.

Serien publiceras elektroniskt.

Utgivare

Försäkringsutveckling
Försäkringskassan, huvudkontoret
103 51 Stockholm

Telefon: 08-786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Redaktör

Ann-Zofie Duvander

Kontakt

Helen Eriksson
Helen.Eriksson@sociology.su.se
Telefon: 08-674 75 60

Copyright

Författarna

About the series

The purpose of the series *Working Papers in Social Insurance* is to publish papers and studies of general interest that for different reasons do not fit in with the Swedish Social Insurance Agency's other publication series.

The opinions and conclusions presented in the papers are solely those of the authors and do not necessarily represent the views of the Swedish Social Insurance Agency.

The series is published electronically.

Published by

Department of Research and Statistics
Swedish Social Insurance Agency
Head Office
SE-103 51 Stockholm, Sweden

Phone: +46 8 786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Editor

Ann-Zofie Duvander

Contact

Helen Eriksson
Helen.Eriksson@sociology.su.se
Phone: +46 8 674 75 60

Copyright

The authors

Förord

I den här studien undersöks om höjningen av taket från 7,5 till 10 prisbasbelopp år 2006 hade någon effekt på föräldrars fördelning av tillfällig föräldrapenning vid vård av sjukt barn. Helen Eriksson har utfört studien i samarbete med Försäkringskassan som bland annat har försett henne med data. Studien har även presenterats som en magisteruppsats i statsvetenskap vid Uppsala universitet. Resultaten visar att takhöjningen inte lett till en mer jämställd fördelning och en slutsats är att på kort sikt och i det enskilda fallet är det inte ekonomin som är avgörande för vem som ska stanna hemma med sjukt barn. Det betyder inte att ekonomin inte har betydelse. Ekonomins betydelse visas exempelvis av att oavsett kön så är det den förälder som har inkomst under taket som tar flest dagar om den andra föräldern har inkomst över taket. Kvinnor med inkomster över taket tar dock ut fler dagar än män över taket.

Rapporten belyser hur man kan studera effekten av regeländringar på människors beteende samt vilka svårigheter det finns med att dra slutsatser om orsakssamband. Detta är ett viktigt studieområde då vi vet relativt lite om konsekvenserna av olika regelförändringar. Familjepolitiken vill ge förutsättningar för mer jämställt nyttjande av försäkringen och denna typ av studier är ett sätt att utvärdera om politiken får de önskade effekterna.

Ann-Zofie Duvander
Redaktör för Working Papers in Social Insurance

Är det verkligen ekonomin som styr?

En studie av ekonomiska drivkrafter vid vård av barn

Helen Eriksson¹

¹ Författaren riktar sitt tack till Ann-Zofie Duvander för att först ha lyssnat på mig och trott på min idé och sedan även givit mig tid och möjlighet att genomföra denna. Jag vill även tacka Mats Johansson, Niklas Löfgren och Carin Wolf för att ni delat med er av era stora kunskaper om socialförsäkringen i allmänhet och föräldraförsäkringen i synnerhet. Till sist vill jag tacka Karl-Oskar Lindgren på statsvetenskapliga institutionen i Uppsala för värdefulla disciplinspecifika anmärkningar.

Innehållsförteckning

<u>SUMMARY IN ENGLISH</u>	3
<u>SAMMANFATTNING</u>	4
<u>1 INLEDNING</u>	5
1.1 SYFTE	6
<u>2 BAKGRUND</u>	7
2.1 TFP/VAB OCH SGI	7
2.2 TEORI	8
2.3 TIDIGARE STUDIER	10
<u>3 DATA OCH METOD</u>	12
3.1 DATA	12
3.2 AVGRÄNSNINGAR	12
3.3 BRUTTOINKOMST I FÖRHÅLLANDE TILL INKOMSTTAKET	14
3.4 MODELL	15
<u>4 RESULTAT</u>	17
4.1 DESKRIPTIV STATISTIK	17
4.2 RESULTAT AV MODELLESTIMERINGEN	20
<u>5 SLUTDISKUSSION</u>	23
<u>APPENDIX 1 - REDOVISNING AV BORTFALL</u>	29
<u>APPENDIX 2 – MODELL</u>	30

Summary in English

In Sweden, both mothers and fathers have the same entitlements to publicly financed benefits to take care of their children. However, the families do not divide the days equally; the division is heavily skewed towards women. One of the means that have been suggested to change this is the use of economic incentives.

This study examines the workings of these incentives by looking at a policy change in 2006 that affected the amount that was compensated for when taking care of a sick child. Until 2006, when a parent had to be absent from work to take care of a sick child the maximum compensation per day resembled a monthly income of about 24 800 SEK (approx. 2 500 Euro). This amount was raised by about 33 percent to compensate earnings of up to 33 000 SEK (approx. 3 200 Euro) per month.

Since men according to empirical research use the insurance to a lower degree than their female partners and since men also have a higher income than women the expected result of such a change (if one believes in the explanatory power of economic incentives) should be that men will increase their use of the benefit. Consequently, if families are responsive to economic incentives when dividing the parental leave, the policy change should lead them towards a more equal distribution of the benefit. Since the studied policy change can be classified as a natural experiment, where a control group is created (families where both parents receive incomes lower than the ceiling) this causality can be studied. The method in use is a “difference in differences”, a method increasingly used in applied work. Using longitudinal register data of the years 2005 and 2006 the report assesses if men's use of the benefit is raised as an outcome of the policy change.

The econometric result shows no sign of the hypothesized impact. Men with incomes higher than the ceiling did not increase their amount of days used, compared to men in the control group. However, some evidence was found that economic considerations can play a role when deciding upon the division of the care of a sick child. The study could, for example, show that in the more unusual family constellation where the woman had earnings above the ceiling while their partners had earnings below, the division of the parental leave also was opposite to the ordinary situation, i.e. the men used the greater part of the days.

Sammanfattning

År 2006 höjdes taket i föräldraförsäkringen från 7,5 till 10 prisbasbelopp per år. Den här rapporten har undersökt effekten av denna höjning på uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn. Grundat på det faktum att reformen enbart påverkade vissa grupper (de föräldrapar där någon eller båda parter hade en inkomst över taket) medan andra lämnades opåverkade (de föräldrapar där båda parter hade en inkomst under taket) har effekten av den nämnda reformen kunnat analyseras. Förväntningen är att höjningen av inkomsttaket bör ge ekonomiska drivkrafter för föräldrapar där en av parterna har inkomster över taket att fördela uttaget av dagarna för vård av barn mer jämnt emellan sig. Detta grundar sig på att vi ser att de i paret med en inkomst över taket (företrädesvis män) även är de som i nuläget tar ut minst andel av dagarna (i jämförelse med föräldrapar vars ersättning inte påverkas av taket).

Studien använder sig av LISA (longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier) som inkluderar alla individer i Sverige över 16 år det aktuella året. En panel med föräldrapar som under 2005 och 2006 var berättigade till tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn har skapats. Estimeringen har skett enligt en modell som brukar kallas ”difference-in-differences”.

Rapporten kan inte ge något stöd för förekomsten av en effekt av inkomsttakhöjningen på fördelningen av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn inom föräldraparen. Den har således inte utifrån den givna reformen under den studerade tiden funnit något stöd för att takets nivå skulle styra fördelningen av dagarna i de enskilda fallen av sjukdom hos barnet. Däremot har vissa andra resultat pekat på att ekonomiska drivkrafter kan ha betydelse. Exempelvis så är uttaget oavsett kön minst för den i föräldraparet som har inkomster över taket om dennes partner har inkomster under.

1 Inledning

Föräldraförsäkringen är en av de viktigare delarna av familjepolitiken. Den möjliggör för båda föräldrarna att till lika hög grad kunna vara hemma med sitt barn. I praktiken är dock fördelningen av föräldrapenningdagarna inte jämställd, kvinnor är generellt sett hemma med barnen i större utsträckning än män.

Förutom att jämställdhet mellan könen i sig anses vara ett samhällsligt mål att sträva efter så har detta på senare tid i än högre grad betonats ur ett perspektiv för barnets bästa (SOU 2005:73). Stöd för barnets perspektiv hämtas bland annat från FN:s konvention om barnets rättigheter (artikel 18) där det slås fast att barnet ska ha rätt till båda sina föräldrar och att dessa gemensamt ska vårda barnet.

I den allmänna debatten framförs flera olika tänkbara anledningar till det ojämma uttaget av föräldraförsäkringen där framförallt de ekonomiska argumenten är vanliga när det gäller hela föräldraförsäkringen. För föräldrapenningen förs även amningen (Batljan 2004, s.5) och kvinnans vilja att ta ut den största delen av ledigheten fram (Riksförsäkringsverket 2003b, s. 59). När det gäller den tillfälliga föräldrapenningen vid vård av sjukt barn är det även vanligt att de enskilda föräldrarnas arbetsituation ses som argument (Riksförsäkringsverket 2003b, s. 58f), vilket då kan innebära att den i familjen med det mest flexibla arbetet stannar hemma.

För att kunna utarbeta olika verktyg för jämnare uttag är det viktigt att fastställa vilka orsakssamband som är verksamma. Denna rapport bidrar till att studera de ekonomiska drivkrafternas roll vid uttag av den tillfälliga föräldrapenningen för vård av sjukt barn (TFP/VAB). För att göra detta används det naturliga experiment som skapades genom en höjning av taket i föräldraförsäkringen år 2006. Det tänkbara samband som studien kommer att titta närmare på är uppfattningen att taket i vissa fall utgör en anledning till att en förälder tar ut en mindre andel av dagarna, detta skulle med andra ord vara ett exempel på ekonomiska överväganden inom föräldraparet. När taket höjs så bör följderna bli att anledningen till denna snedfördelning försvagas.

Det finns flera anledningar till att studien tittar på TFP/VAB istället för den betydligt vanligare föräldrapenningen. Eftersom det faktum att barnet blir sjukt inträffar slumpmässigt och att förmånen utnyttjas över en längre tidsperiod så lämpar sig förmånen TFP/VAB bra att studera för enskilda individer över åren. Föräldrapenningen däremot planeras på ett helt annat sätt och tas ut under en komprimerad tid vilket gör att effekten av en höjning av inkomsttaket blir svår att fånga upp. Det är dessutom så att många arbetsgivare erbjuder olika avtalsersättningar som ges i kombination med föräldrapenningen.² Den här typen av avtal höjer ersättningen för den enskilda individen och slår därmed i många fall ut takets effekt (Sjögren Lindquist och Wadensjö 2005). Eftersom de dessutom är svåra att fånga upp i data skulle de riskera att radera ut reformens eventuella effekt. Argumenten vid uttaget av TFP/VAB och föräldrapenning är dock likartade och det bör således finnas ett visst mått av generaliserbarhet till denna vanligare och i omfattning betydligt större del av försäkringen.

² Dessa avtal förekommer även inom förmånen TFP/VAB och då inom det statliga avtalsområdet, se avsnitt 3.2 *Avgränsningar* för en diskussion kring hur detta hanteras i studien.

1.1 Syfte

Rapportens syfte är att studera de ekonomiska drivkrafternas betydelse vid fördelningen av tillfällig föräldrapenning inom föräldraparet. Den 1 juli 2006 höjdes taket i föräldraförsäkringen från en nivå där 7,5 prisbasbelopp av den så kallade sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) ersattes per år till en högre nivå på 10 prisbasbelopp.³ Denna reform är intressant att studera ur ett jämställdhetsperspektiv om man ser på hur inkomstfördelningen ser ut i dagens samhälle. Givet hur uttagsmönstret ser ut idag, där männen tar ut ungefär 36 procent av de sammanlagda dagarna av TFP/VAB (Försäkringskassan 2008a) och givet att män generellt sett har en högre inkomst än kvinnor så är det klassiska fallet ur jämställdhetssynpunkt de föräldrapar där mannen har inkomster över taket och kvinnan under. Förutsägelsen om reformens effekter bygger således på att 1) föräldrapar med en part med inkomster över taket inte uppvisar ett jämnt uttag och 2) reformen som höjer inkomsttaket ger dessa föräldrapar ekonomiska drivkrafter att dela uttaget jämnare (alternativt tar bort en del av de drivkrafter som orsakat det ojämna uttaget). Detta innebär alltså att reformen bör göra uttaget mellan man och kvinna jämnare. Rapporten ska således svara på frågan:

Hade de ekonomiska drivkrafter som skapades av höjningen av taket i föräldraförsäkringen någon effekt på föräldrapars fördelning av TFP/VAB?

³ Detta innebär förenklat att föräldrar vid vård av sjukt barn med det nya taket kommer att ersättas för inkomster upp till 33 000 kronor i jämförelse med den gamla gränsen på 24 800 kronor. För mer information om SGI, se avsnitt 2.1 TFP/VAB och SGI.

2 Bakgrund

Avsnittet inleds med en kort presentation av den förmån rapporten avser att studera, TFP/VAB, och dess beräkningsgrund SGI. Därefter följer en teoretisk bakgrund på området jämställdhet inom familjen. Till sist presenteras tidigare forskning som knyter an till den aktuella studien, däribland forskning kring vilka faktorer som kan tänkas styra föräldrapenninguttaget och forskning kring andra reformer som påverkat föräldrars beteende.

2.1 TFP/VAB och SGI

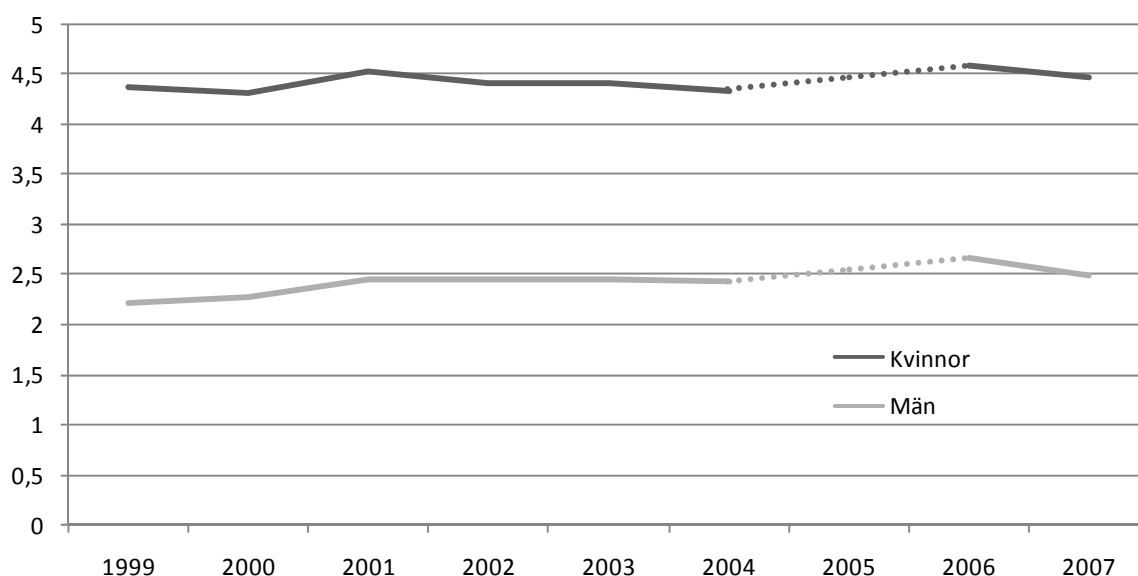
Tillfällig föräldrapenning är en förmån som ges vid tre olika tillfällen, nämligen vid vård av sjukt barn (VAB), vid barnets födelse ("ersättning i samband med barns födelse", de tidigare s.k. "pappadagarna") och som kontaktdagar eller vårddagar till föräldrar med barn som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Denna rapports syfte är att bara studera den förstnämnda⁴, det följande är en kort beskrivning av just denna förmån.

En förälder är berättigad till förmånen TFP/VAB om denne behöver avstå från förvärvsarbete i samband med sjukdom eller smitta hos barnet men även vid andra tillfällen såsom att dess ordinarie vårdare är sjuk eller att barnet behöver besöka någon typ av förebyggande hälsovård. Förmånen ges till föräldrar med barn upp till tolv år men kan i vissa fall även ges till äldre barn. Föräldrar kan få TFP/VAB under högst 120 dagar per år, efter 60 dagar kan dessa dock inte längre ges till någon annan än den ordinarie vårdaren. TFP/VAB kan tas ut som en hel, tre fjärdedels, en halv, en fjärdedels eller en åttondels dag. Ersättningen är tim- eller dagsberäknad (Försäkringskassan, 2008b, s. 1).

År 2008 användes 4,6 miljoner dagar TFP/VAB, variationen är dock relativt stor såväl mellan som inom åren. Under året är uttaget störst under februari och mars. Männen andel av uttaget har ökat stadigt över åren med ett trendbrott år 2007, från 33,6 procent år 1999 till 36,8 år 2006 och 35,7 år 2007. Störst uttag görs för barn i åldrarna två till tre år då förmånen används för cirka två tredjedelar av alla barn, detta uttag minskar sedan i takt med att barnet blir äldre (Försäkringskassan 2008a). Enligt data från Försäkringskassans datalager STORE så ersattes 4 956 650 nettodagar för 678 893 barn under 2006 vilket innebär ett uttag på i medeltal 7,3 dagar per barn. Av dessa dagar så tog männen i medeltal ut 2,7 dagar och kvinnorna 4,6 dagar. Befolkningsstatistik från Statistiska Centralbyrån (SCB) visar att det samma år fanns 1 302 020 barn i åldrarna noll till och med elva år vilket innebär att ersättning från förmånen bara begärdes för drygt hälften av alla barn som genom ålder skulle kunna göra föräldrarna berättigade till förmånen. *Figur 1* ger en översikt av antalet uttagna dagar för kvinnor och män över åren.

⁴ Det är dock inte möjligt att diskriminera mellan de olika typerna av förmån i datamaterialet. De tio dagarna som är förbehållna den andra föräldern (företrädesvis pappan) i samband med barnets födelse har dock ingen inverkan i datamaterialet då dessa dagar tas ut i direkt samband med födseln och då föräldrapar med barn som är noll år inte inkluderas i undersökningen (se avsnitt 3.2 *Avgränsningar*). Däremot kan det finnas familjer i datamaterialet som tagit ut kontaktdagar enligt LSS. Denna grupp står dock för ett relativt litet uttag (ungefär 0,2 procent av förmånens totala utgift) och kan inte anses störa resultaten.

Figur 1. Antal uttagna dagar av TFP/VAB för kvinnor och män åren 1999-2007.

Not: Endast de barn som förmånen utnyttjades för är medräknade. År 2005 uppvisar ett brott i tidsserien då antalet barn är dubbelräknade detta år.

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) är ett beräkningsunderlag för de arbetsbaserade försäkringsförmånerna enligt socialförsäkringslagen (1999:799) (SofL). Till dessa förmåner räknas förutom sjukpenningen även bland annat tillfällig föräldrapenning och föräldrapenning över lägstanivå. Tanken bakom sjukpenningförsäkringen är att ge ett ekonomiskt skydd då en person tvingas avstå från förvärsarbete till följd av exempelvis sjukdom. Storleken på beloppet varierar beroende på vilken inkomst i pengar individen kan antas komma att få och vilka ersättningsnivåer som fastställs enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) (Försäkringskassan 2004, s. 15). Denna inkomst kan komma antingen av eget arbete här i landet som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärsarbete). Utgångspunkter för vad som kan räknas som sjukpenninggrundande inkomst är att ersättningen är i pengar, kan ses som stadigvarande och att den är en inkomst som följer av eget arbete (olika typer av kostnadsersättningar och kapitalinkomster får därmed inte ingå vid beräkningen av SGI). Inkomsterna som ligger till grund för SGI är de framtida, alltså de som individen kan antas komma att få (Försäkringskassan 2004, s. 47ff). Ersättningen (föräldrapenningen) ges sedan som åttio procent av SGI, vilket gör att ersättningen för de flesta med en stadigvarande inkomst per månad motsvarar cirka åttio procent av denna (upp till det tak som rapporten avser att studera).

Taket i sjukförsäkringen ändrades tillbaka till 7,5 prisbasbelopp per år redan vid årsskiftet 2006/2007, vilket innebär att även ersättningsgraden i TFP/VAB ändrades till denna nivå. Föräldrapenningen undantogs dock från sänkningen och låg kvar på en fortsatt ersättningsgrad på 10 prisbasbelopp per år.

2.2 Teori

Trots att Sverige enligt många bedömare ses som ett av de mest jämställda landen i världen (se t.ex. mätningar som ges ut av World Economic Forum,

exempelvis Hausmann m.fl. 2008) så är det långt kvar till uppfyllelsen av ett jämställt samhälle. Denna studie kommer att studera jämställdhet inom familjen, en fråga som alltsedan kvinnors förvärvsfrekvens ökade starkt på sextioalet har ansetts vara en viktig jämställdhetsfråga. Vissa forskare menar till och med att det är ojämställdheten i familjen som är källan till den moderna könsmaktsordningen (se t.ex. Rothstein 1999). Debatten rör sig kring kvinnors svårigheter att kombinera förvärvsarbete med ansvaret för hem och barn, på senare tid en konflikt som även anses angå männen (Ahrne och Roman 1997, s. 4). Det finns flera olika teorier kring varför inte jämställdhet uppstår, i nuläget har könsmaktsordningen bestått trots dryga tre decenniers jämställdhetspolitik. Rothstein (1999) gör en uppdelning på basis av biologiska, ekonomiska, maktpolitiska och kulturella förklaringar och menar att många förklaringar lutar sig mot det strukturella perspektivet. Det skulle kort sagt finnas strukturer i den etablerade samhällsordningen som systematiskt gynnar män och missgynnar kvinnor.

I Socialförsäkringsboken 2003 delas istället teorierna in i tre områden som försöker förklara arbetsfördelningen mellan män och kvinnor: erfarenheter och normer, ekonomisk rationalitet samt makt (Riksförsäkringsverket 2003b, s. 51). Teorier kring den förstnämnda, erfarenhet och normer, presenterades av Janet Finch där organiseringen av förvärvsarbete, hushållsarbete och pengar ses som ett resultat av förhandlingar mellan makarna (Ahrne och Roman 1997, s. 5). Arbetsdelningen förhandlas fram i hemmet där en samordning görs mellan makarnas erfarenheter, perspektiv och normer. Dessa erfarenheter och normer anses styra oss såväl medvetet som omedvetet och besluten som tas påverkar i sin tur framtida beslut (Riksförsäkringsverket 2003b, s. 51). Forskningen i detta teoriområde har gått från norm- och rollbegreppet som presenterades i och med Talcott Parsons strukturfunktionalistiska teori på femtioalet till ett mer marxistiskt färgat ideologibegrepp och senast även till ett könskonstruktivistiskt synsätt. I kort så har forskningen alltså gått från att definiera mannens och kvinnans olika roller till att förstå den förras överordning och den senares underordning och senare även till att analysera själva konstruktionen av kvinnligt och manligt (Ahrne och Roman 1997, s. 8ff).

Teoriområdet ekonomisk rationalitet tar istället avstamp i att individer fattar rationella beslut utifrån sina egna ekonomiska och produktiva förutsättningar. Denna teori presenterades först av Gary S. Becker och antar att arbetsdelningen inom en familj är en följd av att denna hushållsstrategi är den ekonomiskt mest lönsamma för den aktuella familjen. Familjen anses då vara den enhet som ska maximera nytta och fördelningen av sysslor avgörs av makarnas respektive marginalproduktivitet. Det är då rimligt att anta att makarna kommer att specialisera sig på ett varsitt område (Ahrne och Roman 1997, s. 6f).

Det sista teoriområdet som rör maktrelationer försöker istället förklara hur intressekonflikter inom familjen hanteras. Makt handlar här inte bara om direkt makt och starka konflikter utan snarare om vilka maktresurser som de inblandade parterna har. Dessa maktresurser kan vara ekonomiska som handlar såväl om inkomstrelationer som om utbildning och status, normativa som rör förmåga att förändra en annan persons inställning och föreställningar men även rent fysiska maktresurser som handlar om kroppsliga förutsättningar (Riksförsäkringsverket 2003b, s. 52).

Denna studie kommer att ta vid forskningsdiskussionen med ett bidrag kring hur familjer styrs av ekonomiska överväganden i de enskilda besluten. Den kommer således inte att svara på ekonomins betydelse för upprätthållandet av könsmaktsordningen eller dess betydelse vid

föräldraledighet i familjen som helhet. Snarare så kommer bidraget att röra hur familjer givet dagens samhälle reagerar på en reform som ger dem omedelbara drivkrafter att förändra sin arbetsfördelning inom familjen. I detta ligger givetvis implicit att familjer vill fördela uttaget jämnare mellan sig. Om systemet redan står fast och denna vilja inte finns bör man heller inte kunna förvänta sig att individer kommer att reagera på de drivkrafter som ges, trots att ekonomin kanske spelat roll vid den ursprungliga fördelningen i familjen eller vid formandet av samhällets struktur.

2.3 Tidigare studier

Som en följd av den teoretiska diskussionen om jämställdhet inom familjen har fördelningen av föräldraledighet studerats ett flertal gånger. Från att vården av barnen och användandet av föräldrapenning och TFP/VAB setts som styrd av samma faktorer som annat hemarbete så har denna speciella typ av arbetsfördelning på senare tid studerats som ett särskilt område (Sundström och Duvander 2003). Många studier har försökt att kartlägga vilka faktorer som styr uttaget av föräldrapenningen. I en surveyundersökning av Riksförsäkringsverket (2003b, s. 59) menar över en fjärdedel av de tillfrågade kvinnorna att de ville vara hemma längst tid och att detta avgjorde fördelningen. För männen å andra sidan var det vanligare att uppge att ekonomin eller arbetet var det som avgjorde beslutet. Även andra attitydundersökningar har angett ekonomin som en avgörande faktor. I en enkätundersökning med efterföljande fallstudie utförd av Riksförsäkringsverket (2000) har hela åttio procent av de tillfrågade (föräldrar, handläggare på försäkringskassorna och barnmorskor) uppgivit att det är familjens ekonomi som är avgörande för hur föräldrarna delar på föräldrapenningen. Även Sveriges Ingenjörer (2005) har i en rapport som bygger på en enkätundersökning av deras medlemmar slagit fast att den allmänna attityden bland föräldrar är att det är ekonomin som styr uttaget av vanlig föräldrapenning. Åtta av tio manliga ingenjörer som tog ut mindre än fyra månaders ledighet uppger att de skulle ta ut längre föräldraledighet om de fick en högre ersättning. Samma andel för de kvinnliga ingenjörerna var sju av tio.

Det faktiska beteendet hos föräldrar har också varit föremål för undersökning. I en studie av Bygren och Duvander (2005) användes registerdata för att studera olika arbetsplatsfaktorers inverkan på föräldraledigheten. Resultaten pekar på att männen tar ut mer ledighet om de arbetar på arbetsplatser i offentlig sektor, med många anställda eller om andra män på arbetsplatsen tidigare har använt föräldraledigheten i stor utsträckning. Kvinnans arbetsplatssituation verkar dock inte lika betydelsefull, den enda faktor som visade sig ha förklaringsvärde var att män till kvinnor på kvinnodominerande arbetsplatser tog ut färre dagar. Den enda interaktionseffekt som studien fann mellan de ingående variablerna var männens tidigare uttag på mannens arbetsplats och dessas uttag på kvinnans arbetsplats, attityderna verkar alltså behöva förstärka varandra för att ge effekt.

Det finns även flera mer generella studier av sambandet mellan föräldrarnas olika demografiska karaktäristika och dessas föräldraledighetslängd. Sundström och Duvander (2003) undersöker hur olika faktorer påverkar uttaget av föräldraledighet hos män. Studien finner att såväl mannens som kvinnans inkomst har en positiv effekt på männens uttag. Effekten är dock mindre med högre inkomst men högre för mannens inkomst än för kvinnans. Det påvisas även att effekten av inkomst stannar av vid taket

för försäkringen. I en studie av Duvander (2006) som även fokuserar på kvinnans uttag påvisas vidare att yngre män tar ut fler dagar än äldre och att äldre kvinnor tar ut fler dagar än yngre, att de män som har lägst inkomst tar ut minst ledighet och att de kvinnor som har lägst inkomst tar ut mest ledighet samt att hög utbildning hos både mannen och kvinnan gör att mannen tar en längre ledighet. Studien slår också fast att såväl män som kvinnor som uppger att de får extra ersättning från arbetsgivaren tar ut längre ledighet vilket säger något om ekonomiska drivkrafters betydelse i försäkringen. Amilon (2007) tittar istället på hur makarnas resurser gentemot varandra blir avgörande vid bådats uttag av TFP/VAB. Genom att använda sig av olika spelteoretiska modeller kommer hon fram till att de empiriska estimeringarna kan förklaras av en Stackelberg-modell med manlig dominans, det vill säga som en förhandling där mannen först bestämmer sitt uttag varpå kvinnan, utifrån mannens beslut, bestämmer sitt. Modellen visar också att om kvinnans förhandlingsposition är bättre (till exempel genom högre inkomst eller utbildning) så fördelas uttaget jämnare.

I den här rapporten undersöks en reform som handlar om de ekonomiska drivkrafter som attitydundersökningarna kartlagt. Att reformer har haft effekt har slagits fast i ett flertal undersökningar, reformers påverkan på föräldrars beteenden har alltså kunnat bekräftas. I en ofta citerad studie av Andersson (2004) visas hur den reform som infördes på 1980-talet och som kom att kallas snabbhetspremien påverkade barnfödandet för kvinnor. Reformen gick ut på att om en kvinna födde ett ytterligare barn inom 24 månader (senare även inom 30 månader) efter det föregående barnets födsel så skulle hennes villkor i föräldraförsäkringen kvarstå (och alltså inte förändras som följd av minskad arbetstid). Resultaten av studien visar att reformen gav såväl kortare intervall mellan födslarna som en högre grad av andrafödselar. Genom att jämföra resultaten med Norge och Danmark som inte införde samma typ av reform konstateras att utfallet var en följd av den studerade reformen. Andersson, Hoem och Duvander (2006) visar även att genomslaget av reformen inte skilde sig åt mellan olika utbildningsgrupper men att reaktionen från utomnordiska invandrare uteblev.

En annan reform som var ämnad att påverka föräldrar att fördela uttaget av föräldrapenningen mer jämställt är den så kallade pappamånaden. Denna reform gick ut på att en månad av föräldrapenningen reserverades den andra föräldern, de ekonomiska drivkrafterna ligger alltså i att familjerna förlorar ersättningen denna månad om inte den andra föräldern tar ut den. Införandet av denna reform och dess påverkan på fördelningen av uttaget har undersökts av Ekberg, Eriksson och Friebel (2005). Studien grundar sig i likhet med denna rapport på att utnyttja kontroll- och behandlingsgrupper och finner starkt stöd för att reformen haft åtminstone kortsiktiga effekter på männens uttag av föräldrapenning. I ett längre perspektiv finner man dock inga effekter på mäns delaktighet i hushållsarbetet (mätt som uttaget av TFP/VAB).

Även den reform som år 2002 utökade denna pappamånad till två har undersökts av Eriksson (2005). I denna undersökning liksom den förra utnyttjas reformens karaktär som naturligt experiment, man undersöker barn som fötts antingen direkt före eller direkt efter reformens införande. Resultaten är inte lika klara i denna undersökning eftersom man vid samma tidpunkt ökade föräldrapenningen som sådan med en månad, man observerar således en ökning för såväl kvinnor som män. Baserat på detta slås det fast att det är osannolikt att jämställdheten på arbetsmarknaden har ökat som följd av denna reform eftersom gapet mellan män och kvinnor i förväntad frånvaro från arbetet kvarstod oförändrat.

3 Data och metod

Avsnittet inleds med en presentation av den datamängd som studien bygger på. Därefter följer en redogörelse för vilka avgränsningar som är aktuella för att precisera frågeställningen och sedan också en presentation av hur identifikationen av varje individs inkomst i förhållande till inkomsttaket är gjord. Till sist diskuteras den modell som rapporten använt sig av vid estimeringen av data.

3.1 Data

Den databas som studien bygger på kallas ”longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier” (LISA). LISA är uppbyggd av SCB i samarbete med Riksförsäkringsverket och Verket för innovationssystem (VINNOVA) och är en utbyggd version av LOUISE (longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning). Kompletteringen har skett med mer detaljerade data om sjuk-, föräldra- och arbetslöshetsförsäkringen. Som namnet antyder är det främst för forskning kring sjukförsäkring och arbetsmarknad som LISA är tänkt att användas, men databasen passar även väl för denna studies ändamål då den innehåller data från föräldraförsäkringen där alltså även uttag av TFP/VAB ingår (SCB 2008a, s. 3).

LISA är ett individregister som bygger på totalbefolkningen, populationen är för varje år samtliga personer 16 år eller äldre som varit folkbokförda i Sverige den 31/12 det året. Databasen byggs ut med en ny årgång varje år och finns för närvarande från och med år 1990. Eftersom en och samma person kan kopplas samman för varje år denne ingår i populationen är LISA en longitudinell databas, data är med andra ord exempel på paneldata (SCB 2008a, s. 7ff). Vad som är viktigt för denna studie är även att det i databasen finns kopplingsmöjligheter för familjer där varje så kallad RTB-familj⁵ kan identifieras (SCB 2008a, s. 47).

Data är som sagt hämtat från olika register vars egentliga syften är rent administrativa, uppgifter för denna studie är hämtade främst ur Registret för totalbefolkningen (RTB) och STORE från Försäkringskassan. Mätperioden är kalenderåret och mättidpunkten infaller för de flesta variabler i anslutning till årsskiftet (SCB 2008a, s. 7ff).

3.2 Avgränsningar

För att studien verkligen ska kunna svara på den fråga som det är tänkt så har en del avgränsningar gjorts. Med utgångspunkt i databasen LISA där hela totalbefolkningen för de båda åren som sagt ingår så har många individer exkluderats, se *Appendix 1* för en fullständig tabell med de grupper som faller bort. Utifrån de föräldrapar med barn som är berättigade till TFP/VAB

⁵ För att med familjeidentiteten RTB-familj kunna koppla samman personer i en och samma familj krävs förutom att personerna är folkbokförda på samma fastighet även att de är gifta med varandra eller har gemensamma barn. Detta innebär att sammanboende utan gemensamma barn i databasen framstår som två separata familjer, SCB uppskattar att dessa är ungefär 500 000 stycken. Denna definition innebär ofta ett problem när det gäller registerstatistik men eftersom denna rapport bygger på familjer som faktiskt har barn så får den anses vara tillräcklig. Den felklassificering som kan uppstå är om två individer med gemensamma barn bor i samma fastighet men i olika lägenheter, detta problem bör dock vara av mindre art (se vidare SCB 2008a, s. 47).

kan man förenklat säga att avgränsningarna är gjorda på grundval av att det är fördelningen av dagarna mellan två individer som utmärks av kön (man och kvinna) som är av intresse för den här studien. Av den anledningen faller ensamstående, par av samma kön och par som tillsammans inte tar ut någon dag alls bort men även de par där minst en av parterna inte är berättigade till TFP/VAB. Det sistnämnda innebär exempelvis att om någon i föräldraparet någon gång under perioden är arbetslös eller studerande så faller hela paret bort.⁶ Även föräldrapar som har fått barn under året kommer att falla bort då någon av föräldrarna troligen är hemma under detta år.

En ytterligare avgränsning kommer av de avtalsersättningar som är vanligt förekommande när det gäller vanlig föräldraledighet och även exempelvis sjukfrånvaro och arbetslöshet. Dessa ersättningar är betydligt ovanligare vid vård av sjukt barn men förekommer dock inom det statliga avtalsområdet.⁷ Här handlar det om att löneavdraget för det över inkomsttaket överskjutande beloppet är tjugo procent i upp till tio dagar (till skillnad från hundra procent för beloppet under taket då ersättning ges från föräldraförsäkringen). Ersättningen för statligt anställda blir således cirka åttio procent oavsett lön och taket har för dessa anställda ingen betydelse (Arbetsgivarverket 2008, s. 69). De föräldrapar där någon eller båda i paret arbetar inom den statliga förvaltningen något av åren kan alltså inte inkluderas i undersökningen.⁸

Eftersom studien måste räkna fram varje individs SGI (se vidare avsnitt 3.3 *Bruttoinkomst i förhållande till inkomsttaket*) kommer även de föräldrapar där någon individ har en svårberäknad SGI något av åren att falla bort. Till dessa individer räknas de som har bytt arbete under året⁹ eller som är egenföretagare¹⁰.

Studien har även avgränsats över tiden till att gälla enbart åren 2005 och 2006, denna tidsdimension fångar upp tiden före och efter reformen. De i detta avsnitt redovisade avgränsningarna på individnivå gäller alltså även om de uppfylls enbart något av åren.

Eftersom den studerade takhöjningens effekter bör avta vid inkomster långt över inkomsttaket har även dessa exempel på ”extrema” individer inte

-
- ⁶ Gränsen mot exempelvis arbetslöshet och studerande har definierats vid noll, vilket innebär att även familjer där någon individ endast en mycket kort period varit arbetslös faller bort i undersökningen. Det troliga är dock att dessa perioder är av längre slag. De andra anledningarna, förutom studier och arbetslöshet på hel- eller deltid, till att familjer faller bort på grund av att någon inte är berättigad till TFP/VAB är att någon i familjen får vårdbidrag, sjukpenning, förebyggande sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning, är sjuk med aktivitetsstöd, har sjukpenning med utbildning, har sjuk- eller aktivitetsersättning, är värnpliktig eller har en kontant bruttolön som är lägre än 9528 kronor (d.v.s. 27 procent av prisbasbeloppet vilket är den lägre gränsen för att få en fastställd SGI).
- ⁷ Det ligger utanför denna undersökning att göra en fullständig kartläggning av förekomsten av dessa avtalsersättningar eftersom det ända ner på företagsnivå kan beslutas om lokala tillämpningsregler även av kollektivavtalen. Det kan dock konstateras att det enda större avtalsområde som innehåller ytterligare ersättning vid TFP/VAB är det statliga.
- ⁸ De data om sektorstillhörighet som finns redovisat i LISA är uppdelat på flera olika områden. De som går under det statliga avtalsområdet är de som är anställda inom ”statlig förvaltning” och ”statliga affärsverk”, det är således dessa som inte kommer att inkluderas i undersökningen (SCB 2005, s. 202).
- ⁹ En inkomstökning har rent teoretiskt ett omedelbart genomslag på SGI eftersom denna som sagt grundar sig på framtida inkomst. Eftersom ett byte av arbete kan leda till en inkomsthöjning av ett annat slag än vad en redan anställd får kan detta leda till felaktiga beräkningar för dessa individer.
- ¹⁰ Egenföretagare har andra regler som tillämpas för beräkning av SGI. För det första så får SGI inte fastställas till ett högre belopp än den så kallade jämförelseinkomsten vilket innebär att SGI inte kan överstiga vad någon annan med motsvarande yrke skulle få under anställning. För det andra finns det en möjlighet att under ett uppbyggnadsskede låta ett fiktivt belopp ligga till grund för SGI (Försäkringskassan 2004, s. 63-100).

inkluderats. Modellen kan inte anses förklara beteendet för individer med mycket höga inkomster då skillnaden i ersättningsnivå som förorsakas av höjningen av inkomsttaket för dessa individer är så liten i förhållande till inkomsten. Gränsen för en mycket hög inkomst har av rapporten dragits vid en inkomst på tjugo prisbasbelopp per år. Samma resonemang gäller för mycket höga uttag av dagar, här har gränsen dragits vid de föräldrapar som tillsammans tar ut fler än trettio dagar på ett år.

Baserat på de gjorda avgränsningarna består det slutliga urvalet av 21 334 föräldrapar. Enligt ovanstående diskussion så kommer de individer som studeras att vara sådana där båda parter är anställda med en stadigvarande inkomst under båda de år som studeras (2005 och 2006). Vid en diskussion om intern och extern validitet (Esaiasson m.fl. 2004, s. 61f) kan det sägas att undersökningen bör uppvisa en god intern validitet då individers verkliga beteenden studeras. Dock med det förbehållet att rapporten enbart studerar ersättningskrävd vård av barn och alltså inte all vård av barnet. Noteras bör även att studien är intresserad av vård av barn i sig och inte som ett mått på hushållsarbete i allmänhet, även om denna operationalisering också är tänkbar (exempelvis i Ekberg, Eriksson och Friebel 2005). Den externa validiteten handlar istället om generaliserbarheten till den övriga populationen och berör frågan om vårt urval kan ses som representativt för föräldrapar i allmänhet. Generaliserbarheten bör vara god om man antar att flera av anledningarna till avgränsningarna inträffar slumpmässigt, individer som systematiskt använder sig av exempelvis socialförsäkringarna är dock underrepresenterade.

3.3 Bruttoinkomst i förhållande till inkomsttaket

När en förälder tar ut tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn grundar sig dess ersättning som sagt på den av Försäkringskassan fastställda så kallad sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Denna i sin tur grundar sig på den inkomst som den försäkrade kan *antas* komma att få i framtiden, där det finns reglerat vilka delar av inkomsten som får räknas som sjukpenninggrundande. Detta gör att SGI i vissa fall inte till fullo överensstämmer med vad man i dagligt tal menar med inkomst, det vill säga månadslön (Försäkringskassan 2004, s. 16). Trots detta kommer denna studie att använda sig av den av arbetsgivaren redovisade och i deklarationen förekommande så kallade ”Kontant bruttolön m.m.” och utifrån denna räkna ut vilken SGI individen kan tänkas ha. Det finns flera skäl till detta.

Det första skälet är att endast de som tagit del av någon förmån som SGI ligger till grund för har fått en fastställd SGI. Denna SGI kan sedan sägas vara inaktuell redan dagen efter förmånen har nyttjats om någon omständighet förändrat den SGI-grundande inkomsten, till exempel en inkomstökning. Någon skyldighet att ompröva SGI finns inte om inte ett nytt ersättningsärende blir aktuellt vilket alltså innebär att det inte går att veta om de SGI som finns registrerade hos Försäkringskassan verkligen är aktuella (Försäkringskassan 2004, s. 101f). Om man bara tittar på de familjer där båda föräldrarna tagit ut minst en dag under året skulle man kanske kunna anta att den SGI som blivit fastställd faktiskt är aktuell. Då många män (i vissa inkomstgrupper upp till femtio procent) faktiskt inte tar ut några dagar alls skulle dock alltför många intressanta studieobjekt falla bort med denna avgränsning. Män som inte tagit ut några dagar något av åren har även i många av fallen aldrig begärt någon ersättning från Försäkringskassan och har således aldrig fått sin SGI fastställd.

Det andra skälet till att använda sig av den för Skatteverket redovisade

kontanta bruttolönen är att signaleffekten när det gäller olika socialförsäkringar får bedömas vara relativt stark. Med detta menas att när individer genom media tillgodoser sig nyheten om höjningen av inkomsttaket går diskussionen just kring ersättningen i förhållande till inkomsten per månad. När exempelvis Dagens Nyheter (2006-02-20) rapporterade om den av socialförsäkringsministern aviserade höjningen var det just i termer av att "Inkomsttaket höjs från 24 800 till 33 000 kronor per månad" samtidigt som det i Svenska Dagbladet (2006-05-04) gick att läsa att "Höjda tak i socialförsäkringen" leder till att "alla med månadsinkomster på upp till 33 000 kronor (får) ut en 80-procentig ersättning" och att "taket i sjukförsäkringen höjs från 7,5 basbelopp, som motsvarar en månadslön på 24 800 kronor". Att använda sig av den kontanta bruttolönen (som bör återspegla månadsinkomsten relativt väl till följd av de avgränsningar som gjorts) bör alltså ge rimliga resultat, särskilt för de individer som aldrig har använt socialförsäkringen. Effekten av att Skatteverket ser bakåt i tiden medan SGI ser framåt bör alltså även den minskas efter gjorda avgränsningar.

3.4 Modell

Datamängden är alltså efter studiens utförda avgränsningar ett exempel på paneldata eller longitudinellt data, en typ av data där samma individer studeras över tiden. Paneldata är ett kraftfullt verktyg i och med att det innehåller två typer av information, dels ett tvärsnitt som återspeglar olikheterna mellan observationerna och dels en tidsserie som återspeglar förändringen över tiden för varje observation. I datamängden finns således data för n observationer över t tidsperioder, vilket totalt innebär $n*t$ observationer.

Den metod som studien kommer att använda sig av för att fastställa effekten av den studerade höjningen av inkomsttaket brukar kallas "difference-in-differences"¹¹. Denna metod utnyttjar det faktum att vissa reformer påverkar vissa individer och inte andra, i vårt fall påverkas de föräldrapar där någon eller båda makarna har inkomster över taket medan föräldrapar där båda makarna har inkomster under taket inte kommer att påverkas. De föräldrapar där någon part har en inkomst över taket har således blivit utsatta för en behandling, *treatment*, och är våra så kallade behandlingsgrupper medan de föräldrapar där båda parter har inkomster under taket fungerar som kontrollgrupp och visar utvecklingen utan denna behandling. Metoden jämför alltså uttaget av TFP/VAB för behandlingsgrupper och kontrollgrupp före och efter höjningen av taket. Detta resonemang innebär att det implicit i modellen ligger ett anspråk på att kunna förklara ett orsakssamband.

Styrkan i paneldata ligger i förmågan att kunna kontrollera för eventuella utelämnade variabler. Om de utelämnade variablerna är olika mellan observationer men konstanta över tiden eller om de är olika över tiden men konstanta mellan observationer kommer de att kunna kontrolleras för. Paneldata kan dock inte hantera utelämnade variabler som förändras över tiden och som dessutom påverkar individer olika. Vid en uppdelning efter inkomst skulle ett problem exempelvis kunna vara en lågkonjunktur som slår

¹¹ Modellen har på senare år börjat användas alltmer omfattande. Den kan inom olika discipliner förekomma med olika benämningar men "difference-in-differences" torde vara den vanligaste. Modellen används för att följa upp olika reformers effekter, såtillvida dessa påverkat vissa grupper och inte andra. Se exempelvis Holmlund (2005, s. 6f) för en överblick av modellens metod. Några exempel på studier som använt sig av metoden är Carling m.fl. (2001) och Dahlberg m.fl. (2008).

hårdast mot grupper med lägst inkomst. Detta skulle i sin tur kunna påverka dessas uttag av TFP/VAB mer än andras, en effekt som i denna modell skulle tolkas som ett utfall av den studerade höjningen av inkomsttaket.

Studieobjektet för rapporten är som tidigare påpekats föräldraparet och inte individen. Detta verkar rimligast då rapporten som sagt vill studera fördelningen av dagarna inom föräldraparet. Det intressanta är ju inte bara var mannen ligger i förhållande till inkomsttaket utan även var kvinnan ligger. Rent generellt bör parets två parter påverka varandra i hög grad, dels när det gäller den initiala fördelningen och dels när det gäller en eventuell omfördelning. De olika grupper som bildas utefter hur de påverkas av höjningen av inkomsttaket är:

Grupp 1	Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster under det ursprungliga taket år 2006 (kontrollgrupp)
Grupp 2	Föräldrapar där kvinnan har inkomster under och mannen över det ursprungliga taket år 2006
Grupp 3	Föräldrapar där kvinnan har inkomster över och mannen under det ursprungliga taket år 2006
Grupp 4	Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster över det ursprungliga taket år 2006

Estimeringen kommer att titta på vilken påverkan tillhörigheten i endera av ovanstående grupper av föräldrapar har på mannens uttag av TFP/VAB. I modellen kommer grupp 1 att vara basgrupp. Valet av denna grupp som basgrupp innebär att modellen kommer att fånga upp dels effekten av att tillhöra någon av de andra grupperna gentemot basgruppen och dels effekten av reformen på de andra grupperna gentemot basgruppen.

Modellen estimeras i två varianter, dels modell 1 som bara innehåller de olika konstellationerna av föräldrapar och dels modell 2 som även inkluderar kontrollvariabler. En fullständig redovisning av modellen ges i *Appendix 2*.

4 Resultat

I detta avsnitt följer en beskrivning av de resultat rapporten har att presentera. Det första avsnittet kommer att gå igenom deskriptiv statistik för datamaterialet. Resultaten av estimeringen av modellen redovisas i det andra avsnittet.

4.1 Deskriptiv statistik

I *Tabell 1* visas deskriptiv statistik för de två första inkomstgrupperna över åren. Indelningen av de olika grupperna är som tidigare presenterats gjord på basis av de olika inkomstkonstellationer som rapporten identifierat. För dessa grupper presenteras medelantalet uttagna dagar för kvinnor och män för de olika åren, andelen män som inte tar några dagar alls samt antal föräldrapar inom varje grupp. I tabellen ges flera viktiga resultat av undersökningen. För det första så kan det konstateras att männen står för den mindre delen av uttaget i båda grupperna. Det verkar dessutom som att taket skulle ha en effekt då männen i grupp 2 tar ut en mindre andel av dagarna än männen i grupp 1. Denna effekt kan naturligtvis också uppkomma som följd av någon annan bakomliggande variabel.

Tabell 1. Deskriptiv statistik för inkomstgrupp 1 och 2

			Grupp 1 ¹²		Grupp 2 ¹³	
			Antal	CV	Antal	CV
Uttagna dagar TFP/VAB i medeltal	Kvinnor	2005	5,60 (5,41)	0,97	5,64 (5,12)	0,91
		2006	7,30 (7,02)	0,96	7,31 (6,82)	0,93
		<i>Förändring</i>	30 %		30 %	
	Män	2005	3,15 (3,97)	1,26	1,72 (2,71)	1,57
		2006	4,16 (5,10)	1,23	2,02 (3,22)	1,59
		<i>Förändring</i>	32 %		17 %	
Män med noll dagars uttag	2005	31,76 %		51,22 %		
	2006	27,96 %		51,48 %		
	<i>Förändring</i>	-12 %		1 %		
Antal föräldrapar			7425		11186	

Not: Standardavvikelse inom parentes.

För att inledningsvis undersöka förutsägelsen om takhöjningens effekter på uttaget av TFP/VAB inom föräldraparet så studerar vi förändringen över åren för männen och kvinnorna i de olika inkomstgrupperna. I dessa två inkomstgrupper, grupp 1 och 2, kan man för det första konstatera att kvinnornas antal uttagna dagar har ökat lika mycket (30 procent) för de båda grupperna medan männens antal har ökat mer (32 procent) för grupp 1 än för grupp 2 (17 procent). Detta innebär alltså dels att behandlingsgruppens män i absoluta tal ökat sitt antal till lägre grad än kontrollgruppen och dels att andelen dagar uttagna av männen har minskat i behandlingsgruppen men

¹² Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster under taket.

¹³ Föräldrapar där kvinnan har inkomster under taket och mannen över.

hållits relativt konstant i kontrollgruppen. Dessa båda iakttagelser talar alltså mot förutsägelsen om att takhöjningen skulle ha utjämnande effekter mellan könen i uttaget av TFP/VAB.

Om man vidare studerar de män som i grupp 1 och 2 inte tagit ut någon dag alls finner man heller inte här något stöd för den förmodade effekten. Andelen män som inte tagit ut några dagar alls har här minskat för grupp 1 (en minskning med 12 procent) medan den har hållit sig näst intill konstant för grupp 2 (en ökning med 1 procent). Även detta talar mot takhöjningens förmodade utjämnande effekter.

Förutom de ovan presenterade resultaten som svarar direkt på studiens frågeställning går det också att göra iakttagelser utifrån de övriga två grupperna, se *Tabell 2* för värden för dessa. För det första är det intressant att titta på uttagsmönstret för grupp 3. Eftersom denna grupp inte uppvisar det vanligare mönstret av inkomstfördelning, kvinnorna har här högre inkomst än sina respektive män, kan gruppen möjligen hjälpa till att svara på frågan om ekonomins betydelse. För det första kan man se att det för denna grupp är mannen, i egenskap av att vara den med lägst inkomst, som tar ut den största andelen av dagarna. Om det inte finns någon annan bakomliggande variabel som är den egentliga förklaringsfaktorn kan man utifrån denna iakttagelse säga att det för grupp 2 och 3 verkar vara så att den som har lägst inkomst tar ut störst antal dagar. Dock skulle man utifall ekonomin är allena styrande förvänta sig att fördelningen i denna grupp skulle vara en spegelbild av fördelningen i grupp 2. Vid en sådan jämförelse ser man dock att de med högst inkomst i grupp 3, kvinnorna, tar ut fler dagar och större andel av dagarna än de med högst inkomst i grupp 2, männen. Det verkar utifrån detta vara så att även kön är en förklaringsfaktor, inte bara den relativa inkomsten.

Tabell 2. Deskriptiv statistik för inkomstgrupp 3 och 4

			Grupp 3 ¹⁴		Grupp 4 ¹⁵	
			<i>Antal</i>	<i>CV</i>	<i>Antal</i>	<i>CV</i>
Uttaga dagar TFP/VAB i medeltal	Kvinnor	2005	3,56 (4,43)	1,24	3,91 (3,83)	0,98
		2006	4,07 (5,48)	1,35	4,43 (4,32)	0,98
		<i>Förändring</i>	14 %		13 %	
	Män	2005	4,08 (4,41)	1,08	2,43 (3,27)	1,34
		2006	5,49 (5,75)	1,05	2,80 (3,76)	1,35
		<i>Förändring</i>	34 %		15 %	
Män med noll dagars uttag		2005	20,07 %		37,96 %	
		2006	16,38 %		39,57 %	
		<i>Förändring</i>	-18 %		4 %	
Antal föräldrapar			922		3290	

Not: Standardavvikelse inom parentes.

Kön skulle också kunna förklara det ojämna uttaget i grupp 1, men även här så kan ekonomin vara bakomliggande. Det kan ju trots allt antas vara så att kvinnorna i denna grupp har en lägre inkomst än deras respektive män, men att de båda två fortfarande har en inkomst under taket. Inkomstbortfallet

¹⁴ Föräldrapar där kvinnan har inkomster över taket och mannen under.

¹⁵ Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster över taket.

blir alltså fortfarande störst om mannen i denna grupp är hemma då skillnaden mellan inkomst och ersättning fortfarande är störst för honom. Dessa drivkrafter bör dock bedömas vara svagare än de som höjningen av inkomsttaket kan tänkas ge, även om man kan tänka sig andra faktorer som följer av en högre inkomst såsom större ansvar på arbetet och därmed mindre möjlighet att vara hemma.

Det bör dock påpekas att förklaringen till de ovan diskuterade fördelningarna lika gärna kan ligga i en faktor som följer inkomst, till exempel utbildning eller socioekonomisk bakgrund. För att verkligen kunna uttala sig om orsakssambandet är det i detta fall nödvändigt att skapa ett flertal undergrupper, ett sådant förfarande ligger dock utanför denna rapport.

Eftersom grupp 3 även den uppfyller de grundläggande förutsägelserna som görs om höjningen av inkomsttaket, att den som har högst inkomst även har lägst uttag, med den skillnaden att det i denna grupp är kvinnorna och inte männen det stämmer in på så borde våra förväntade effekter av reformen kunna spåras även här. Detta innebär alltså att kvinnorna i denna grupp som en följd av reformen borde öka sitt uttag till högre grad än kvinnorna i grupp 1. Tabellerna visar dock att så inte är fallet, kvinnorna i denna grupp står såväl för en lägre ökning i absoluta tal som för en minskad andel av dagarna i jämförelse med grupp 1. Inte heller denna grupp uppvisar således något stöd för reformens utjämnande effekter på uttaget för kvinnor och män.

Det är svårt att göra några generella uttalanden om grupp 4 eftersom den påverkan taket eventuellt kan ha haft på denna grupp är svårbedömd. Gruppen innehåller dock för det första de föräldrapar som tar ut minst antal dagar av alla och även ökat sitt uttag minst över åren. Värt att notera med denna grupp är dock att dess män i jämförelse med männen i grupp 2 tar ut större antal dagar, större andel av dagarna, en större del av de ytterligare dagar som tas ut 2006 och att en mindre andel av männen i denna grupp tar ut noll dagar. Detta indikerar alltså att det inte enbart är den höga inkomsten för mannen per se som ger få uttagna dagar utan att det även verkar bero på mannens inkomst i relation till kvinnans.

Variationen i form av standardavvikelse och variationskoefficienten, CV (Coefficient of Variation)¹⁶, visar även att variationen inte skiljer sig nämnvärt inom delgrupperna med lågt respektive högt uttag. Variationen är högst för män i grupp 2 (1,57 och 1,59) medan den för alla andra grupper handlar om värden runt 1,3 för de delgrupper som tar ut minst och värden runt 1 för de delgrupper som tar ut mest. Men eftersom det inte skett någon förändring över åren i variationen för männen i grupp 2 kan inte förklaringen till de uteblivna effekterna av reformen spåras i detta värde.

Utifrån de presenterade tabellerna ser man även att det samlade medeluttaget av dagar för föräldraparen har ökat för alla grupper mellan år 2005 och 2006. Ökningen för de första tre grupperna har varit likartad (mellan två och tre ytterligare dagar uttagna i medel) medan grupp 4 uppvisar en lägre ökning (ungefär 0,9 dagar). Detta är ett viktigt resultat inför modellestimeringen då denna tittar på mannens ökning av uttagna dagar i absoluta tal och inte relativt kvinnorna. Om ökningen av det totala antalet dagar är olikartad mellan de olika grupperna skulle detta kunna göra att vad som kan tolkas som ett jämnare uttag mellan könen när mannens uttagna dagar ökar egentligen bara beror på att det totala antalet uttagna dagar ökar. Grupp 4 kräver alltså försiktighet vid modellestimeringen i detta avseende.

¹⁶ Vid jämförelse mellan grupper med olika medelvärden är standardavvikelsen ett olämpligt mått då detta är beroende av medelvärdet. CV är ett normaliserat och enhetslöst mått som ges av σ/μ , alltså kvoten mellan standardavvikelsen och medelvärdet.

Tabell 3. Kontrollvariabler för alla inkomstgrupper

			Grupp 1 ¹⁷	Grupp 2 ¹⁸	Grupp 3 ¹⁹	Grupp 4 ²⁰
Uttaga dagar av föräldrapenning i medeltal	Kvinnor	2005	3,70	4,33	3,33	4,47
		2006	2,90	3,47	2,27	3,57
		<i>Förändring</i>	-22 %	-20 %	-30 %	-20 %
	Män	2005	4,80	3,72	4,61	3,94
		2006	3,95	3,15	4,09	3,41
		<i>Förändring</i>	-18 %	-15 %	-11 %	-14 %
Antal barn 1-11 år		2005	2,10	2,14	2,06	2,04
		2006	2,08	2,13	2,04	2,04
Andel med småbarn (1 - 3 år)		2005	0,31	0,26	0,31	0,28
		2006	0,14	0,10	0,13	0,13

I *Tabell 3* redovisas några andra värden som karakteriserar föräldraparen, nämligen medelantal uttaga dagar med vanlig föräldrapenning, antal barn i åldrarna ett till elva år per familj och andelen familjer med minst ett småbarn (barn i åldrarna ett till tre år). Dessa redovisas som en kontroll för att det inte ska vara någon annan bakomliggande faktor som kan förklara förändringarna. Man skulle till exempel kunna tänka sig att antalet småbarn ökar kraftigt i någon grupp och att, om kvinnan är mer benägen att vara hemma med yngre barn, detta skulle förklara att männen inte ökat sina andelar. Det finns dock inget som tyder på detta då antalet och andelarna för åren liksom förändringen över åren är tämligen likartad. Även medeluttaget av vanliga föräldrapenningdagar tyder inte på att männen skulle valt att byta sina eventuella dagar av TFP/VAB mot dessa. Av intresse när det gäller uttaga dagar av den vanliga föräldrapenningen är att männen i grupp 1 tar ut större antal dagar än kvinnorna i samma grupp medan fördelningen i övriga grupper följer samma mönster som TFP/VAB, alltså att den med minst inkomst tar ut flest antal dagar. I den kommande modellestimeringen inkluderas ytterligare kontrollvariabler.

4.2 Resultat av modellestimeringen

I *Tabell 4* redovisas resultaten av den empiriska estimeringen av modellen. Den beroende variabeln är som sagt mannens uttaga dagar av TFP/VAB för varje år. Estimeringen är gjord med robusta standardfel enligt Huber och White.²¹

¹⁷ Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster under taket.

¹⁸ Föräldrapar där kvinnan har inkomster under taket och mannen över.

¹⁹ Föräldrapar där kvinnan har inkomster över taket och mannen under.

²⁰ Föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster över taket.

²¹ Anledningen till detta är att resultat tytt på att feltermernas varians inte är konstant, ett problem som brukar benämnas heteroskedasticitet. Då konstanta feltermer är en av estimeringens grundantaganden har detta korrigerats för med hjälp av robusta standardfel för estimatorerna, även kallade Huber-White standardfel. Viktigt att påpeka är dock att korrigeringen inte förändrat signifikansen nämnvärt. Problemet torde således inte varit stort.

Modellen har inte problem med autokorrelation och ingen korrigerig har således varit nödvändig för detta.

Tabell 4. Modell av antalet uttagna dagar av TFP/VAB för män under åren 2005 och 2006. Estimering med random effects.

	Faktisk variabel	Tolkning	Modell 1	Modell 2
β_0	Intercept	Medeluttag TFP/VAB för grupp 1	2,710*** (0,090)	3,753*** (0,450)
δ_1	Dummy för år (0: 2005, 1:2006)	Trendmässig förändring (grupp 1)	0,822*** (0,111)	0,885*** (0,114)
β_1	Dummy för grupp 2	Grupp-effekt grupp 2	-0,989*** (0,106)	-0,940*** (0,106)
β_2	Dummy för grupp 3	Grupp-effekt grupp 3	0,620* (0,364)	0,770** (0,362)
β_3	Dummy för grupp 4	Grupp-effekt grupp 4	-0,277 (0,199)	-0,132 (0,204)
β_4	Interaktionsdummy grupp 2 och år	Grupp-effekt över åren för grupp 2	-0,490*** (0,131)	-0,523*** (0,131)
β_5	Interaktionsdummy grupp 3 och år	Grupp-effekt över åren för grupp 3	1,073** (0,462)	1,085** (0,461)
β_6	Interaktionsdummy grupp 4 och år	Grupp-effekt över åren för grupp 4	-0,377* (0,215)	-0,341 (0,215)
β_7	Kvinnans ålder			-0,045*** (0,119)
β_8	Mannens uttag av vanlig föräldrapenning			0,016** (0,006)
β_9	Kvinnans uttag av TFP/VAB			0,062*** (0,009)
β_{10}	Förekomst av småbarn			0,446*** (0,118)
β_{11}	Dummy för storstad (1:storstad, 0:övrigt)			0,352** (0,152)
	R^2		0,065	0,090

***: signifikant på enprocentsnivån
 **: signifikant på femprocentsnivån
 *: signifikant på tioprocentnivån

Not: Där de olika inkomstkonstellationerna är:
 Grupp 1: Kvinnan och mannen med inkomster under taket
 Grupp 2: Kvinnan med inkomster under taket och mannen över
 Grupp 3: Kvinnan med inkomster över taket och mannen under
 Grupp 4: Kvinnan och mannen med inkomster över taket

Även dessa resultat kan inte uppvisa stöd för reformens effekter på grupperna med inkomster över taket gentemot de föräldrapar där både man och kvinna har inkomster under taket. Istället för att reformens effekt har det väntade positiva värdet så är det negativt för grupp 2 som ju utgörs av föräldrapar där mannen har inkomster över taket och kvinnan under. Detta innebär att männen i denna grupp har minskat sitt uttag av TFP/VAB över åren relativt förändringen i kontrollgruppen som utgörs av de föräldrapar

som inte påverkats alls av förändringen. I grupp 3, där kvinnan är den som har inkomster över taket och mannen under, har männen istället ökat sitt uttag gentemot kontrollgruppen. Dessa män har alltså ökat sitt uttag relativt männen i kontrollgruppen trots att drivkrafterna som delvis togs bort av reformen borde ha påverkat kvinnans uttag positivt. För grupp 4 går det inte att uttala sig säkert på grund av kontrollvariablernas påverkan, se vidare under diskussionen om modell 2 längre ned.

En negativ förändring över tid gentemot kontrollgruppen för grupp 2 och en positiv för grupp 3 följer dock inte de förutsägelser som gjorts. En förklaring till detta kan vara att vår modell återspeglar även andra förändringar över tid än denna reform. Frågan är bara vilka andra effekter som kan ha förekommit över åren och som kan ha påverkat de olika grupperna olika och om dessa kan anses vara så starka att de motverkat (den eventuella) effekten av höjningen av inkomsttaket. Rapporten återkommer till detta i slutdiskussionen.

Resultaten visar även att de olika gruppeffekterna är signifikanta och att effekten av att tillhöra grupp 2 är negativ för mannens uttag av TFP/VAB medan effekten är positiv av att tillhöra grupp 3. Grupp 4 skiljer sig inte signifikant mot kontrollgruppen, detta kan bero på att denna grupp i likhet med kontrollgruppen har man och kvinna med inkomster på samma sida taket (där båda har inkomster över taket istället). Dessa resultat tyder till viss del på att ekonomin har betydelse då denna uppdelning av grupper efter inkomst visar att i de föräldrapar där parterna ligger på varsin sida inkomsttaket så minskar mannen sin andel av uttaget om han ligger över och ökar sitt uttag om han är den som ligger under.

I *Tabell 4* visas även resultatet av estimeringen av modell 2. Som synes så förändras inte resultaten från modell 1 nämnvärt av att kontrollvariablerna inkluderas. Detta tyder på att våra kontrollvariabler inte kan ses som bakomliggande till variablerna i modell 1, utan att dessa bibehåller sitt förklaringsvärde. Den enda variabel som förlorar sitt förklaringsvärde är förändringen över tiden gentemot basgruppen för grupp 4. Eftersom båda parter i föräldraparet påverkats av reformen är det svårt att uttala sig om vilken effekt som hade varit den intuitiva för denna grupp. En tänkbar följd hade kunnat vara att denna grupp ökat sitt uttag för att föräldrarna efter reformen till högre grad skulle föredra alternativet att vara hemma med TFP/VAB framför andra alternativ då barnet är sjukt. Dessa drivkrafter har dock inte kunnat spåras.

När det gäller kontrollvariablerna så innehåller modellen bara de variabler som visade sig vara signifikanta, de som saknade förklaringsvärde var mannens ålder, kvinnans uttag av dagar med föräldrapenning och mannens och kvinnans utbildning. De variabler som uppvisade en positiv effekt var mannens uttag av föräldrapenning, kvinnans uttag av TFP/VAB och dummyvariablerna som markerade förekomsten av småbarn och invånare i storstadsregioner. Kvinnans ålder var den enda variabel som visade sig vara negativ.

Det är värt att påpeka att de ovan presenterade resultaten för såväl modell 1 som modell 2 står sig även vid användandet av andra typer av estimeringar.²²

²² Exempelvis så har modellen skattats med såväl *Generalised least squares* (GLS) som *Maximum likelihood* (ML). För att kontrollera för det faktum att vår modell kan sägas vara vänstercensurerad (där noll är den lägre gränsen) så har även en *tobit*-regression utförts som också den uppvisar liknande resultat. Även en *pooled OLS* ger liknande värden med den skillnaden att t-värdena är lägre och koefficienterna är längre från noll. Modellen har även testats med andra samband än det linjära.

5 Slutdiskussion

Rapporten har studerat vilken effekt höjningen av taket i föräldraförsäkringen hade på uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av barn (TFP/VAB). Genom att dela in föräldraren i olika grupper beroende på hur de påverkades av höjningen av taket har dessa grupper kunnat jämföras med varandra. En grupp påverkades inte alls av höjningen, de föräldrar där både man och kvinna hade en inkomst under det ursprungliga taket, och har i undersökningen fungerat som kontrollgrupp.

Reformens förväntade effekt grundade sig på det faktum att om mannen i ett föräldrarpar hade inkomster över taket och kvinnan under så uppvisade detta par ett mer ojämnt uttag än föräldrarpar som inte påverkades av höjningen av inkomsttaket. Om taket höjs bör man kunna förvänta sig att dessa föräldrarpar skulle fördela uttaget mer jämnt emellan sig. Det är rimligt med tanke på att en möjlig drivkraft till en sned fördelning då skulle vara mindre betydande.

Studien har dock inte kunnat finna någon effekt av reformen när det gäller fördelningen av dagarna mellan man och kvinna inom föräldraparet. Uttaget har visserligen ökat för männen, men det har ökat än mer för gruppen som inte påverkades alls av höjningen av taket, nämligen föräldrarpar där båda parter hade inkomster under taket. Föräldrarpar där mannen har inkomster över taket och kvinnan under har således minskat sitt uttag relativt den grupp som inte påverkades alls av höjningen. Andra delar av resultatet har däremot antytt de relativa inkomsternas betydelse, frågan är bara varför denna fördelning inte ändras när en drivkraft tappar i betydelse.

Den relativa minskningen för föräldrarpar där mannen har inkomster över taket och kvinnan under gentemot den grupp som inte påverkades kan inte förklaras rent intuitivt. Den förväntade effekten av reformen var egentligen enbart att den skulle öka uttaget för de individer som hade inkomster över taket, alternativt att den inte skulle ha någon effekt och att uttaget därmed skulle vara konstant. Anledningen till resultaten beror således på vad som tidigare dryftats, att den använda modellen inte kan kontrollera för förändringar över åren som är olika mellan individer. Implicit i en "difference-in-differences"-modell ligger ju att den enda förändring som förekommit över åren och som kan påverka våra grupper olika är den reform rapporten avser att studera. Av resultaten att döma har detta inte varit fallet, frågan är då bara vilka förändringar detta kan tänkas vara och hur stora dessas effekter rimligtvis är. I det senare ligger själva kärnfrågan, anta att det förekommit andra förändringar över åren som påverkar våra grupper olika och att effekten av dessa är så stor att de motverkar de eventuella resultaten av reformen. Om det inte går att finna några sådana förändringar som bör ge en stor effekt ger detta även att den effekt som reformen kan ha givit bör vara så liten att den närmar sig noll. Kan den då anses vara så betydande att det kan sägas stämma att "det är ekonomin som styr"?

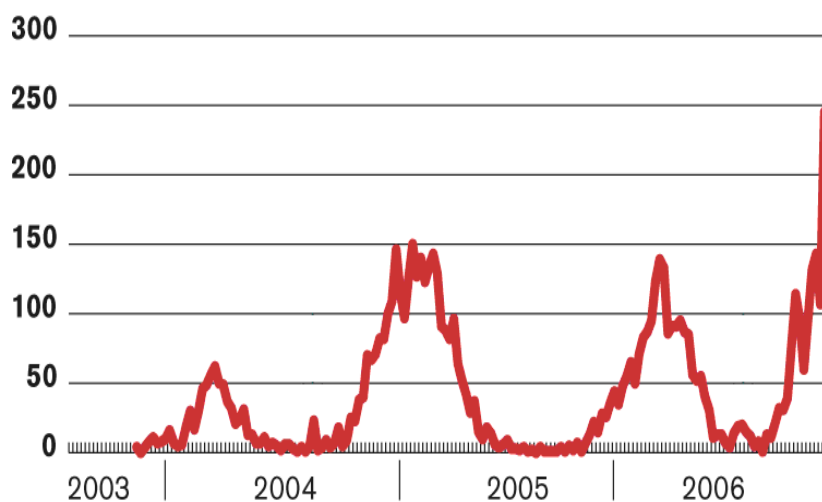
En vidare diskussion kring den använda modellen rör just detta antagande att kontrollgruppen uppvisar den trendmässiga förändringen. Anta att detta av någon anledning inte stämmer, att trenderna för uttagna dagar under åren varit olika för de olika grupperna. Exempelvis så kan man tänka sig att den jämställdhetsdebatt som pågått de senaste decennierna påverkat inkomstgrupperna olika, att exempelvis män med hög inkomst skulle förändra sitt uttag till en långsammare grad än andra män. Givet detta så skulle alltså reformen ändå kunna ha effekt, om reformen hade uteblivit hade kanske männen i denna grupp inte tagit ut någon alls av de ytterligare dagar

som togs ut för 2006. En sådan effekt är svår att kontrollera för, en metod är att applicera modellen på en tidsperiod utan någon reform för att då se om de olika grupperna skulle uppvisa olikartade trender. Givet den panel som studien har använt sig av så ligger detta dock utanför denna rapport.

Fortsättningen av detta avsnitt ska för det första titta närmare på om det finns några andra förändringar över åren som kan tolkas som reformens effekter och för det andra se vilka faktorer som kan ha medverkat till att de ekonomiska drivkrafter som skapats av höjningen av inkomsttaket inte gav en spårbar effekt. Avslutningsvis följer ett resonemang kring andra förklaringsfaktorer kring det ojämna uttaget.

En förändring över åren som skulle kunna påverka olika grupper på olika vis skulle kunna vara det faktum att uttaget av TFP/VAB ökade mellan åren, detta blev tydligt i den deskriptiva statistiken. Som tidigare påtalats har uttaget av TFP/VAB sedan år 1999 aldrig varit så stort som under år 2006. Det kraftigt ökade uttaget kan bero på att kalenderåret uppvisade två häftiga utbrott av den typ av magsjuka som orsakas av norovirus (företrädesvis vinterkräksjuka), se *Figur 2* (Smittskyddsinstitutet 2008).

Figur 2. Antal norovirusfynd per vecka mellan oktober 2003 och oktober 2006²³

Källa: Smittskyddsinstitutet

Vid antagandet att det ökade uttaget år 2006 alltså inte var självvalt utan berodde på ett ökat behov på grund av sjukdom skulle detta kunna vara en förändring som påverkar olika grupper på olika vis. I en tidigare studie av Riksförsäkringsverket (2003b, s. 62f) visade det exempelvis sig att ju fler dagar en familj tar ut ju större andel tenderar kvinnan att ta av dessa dagar.²⁴ Om denna effekt skulle vara olika stor för de olika inkomstgrupperna skulle detta kunna vara en av de samtidiga förändringarna som paneldatamodellen inte fångar upp. Frågan är bara om det är rimligt att anta att denna effekt är så pass stark att den helt spelar ut effekten av höjningen av inkomsttaket.

²³ Smittskyddsinstitutet bygger i första hand sin statistik på fall som diagnostiseras på laboratorium och fångar alltså inte upp alla sjukdomsutbrott orsakade av norovirus. Denna rapportering ger dock en god indikation på spridningen i samhället.

²⁴ Slutsatserna baseras på uttaget av TFP/VAB år 2002 för barn födda 1999. För föräldrar till barn med ett uttag på mindre än 2,5 dagar tar mannen ut cirka 47 procent av dagarna. Denna andel minskar för de andra grupperna till 37 procent för de som tar ut 12,5 dagar eller fler. Männerna som tar ut noll dagar är dock inte medräknade i statistiken.

Ekonomi skulle i detta fall kanske kunna tänkas ha betydelse, men denna betydelse måste i sådana fall anses vara av mindre art.

För att sedan svara på frågan vad som kan ha dämpat de ekonomiska drivkrafterna kan man för det första resonera kring det som tidigare diskuterats gällande modellen som använts. I avsnitt 3.4 *Modell* diskuteras exempelvis reformens införande. Eftersom höjningen av inkomsttaket infördes först den 1 juli dämpar detta så klart resultaten då rapportens data är på helårsbasis. Det bör dock påpekas att höjningen aviserades av regeringen redan i februari (Dagens Nyheter 2006-02-20) vilket borde givit tid för föräldrar att bearbeta informationen redan innan reformen trädde i kraft. En annan aspekt av införandet är även att höjningen av taket för förmånen TFP/VAB var en del av en reform som höjde taket i hela sjukförsäkringen. Eftersom delar av föräldraförsäkringen och sjukförsäkringen har gemensam beräkningsgrund (SGI) så kom nyheten om höjningen av taket i TFP/VAB inte ensam. Detta kan eventuellt ha lett till att den studerade reformen inte nådde ut till alla föräldrar och att många alltså inte kände till den. Kanske kan man även tänka sig att individer som har en inkomst över taket inte engageras av nyheter om sjukförsäkringen och att de således missat nyheten som berörde TFP/VAB.

Kopplat till ovanstående resonemang är även den korta tid som det högre taket var i kraft. Redan vid årsskiftet 2006/2007 sänktes ju inkomsttaket igen till den tidigare nivån på 7,5 prisbasbelopp. Studien måste alltså med nödvändighet begränsas till 2006 men eftersom beteendeförändringar kan ta tid är det troligt att effekten blivit större om man även kunnat studera ett andra år efter införandet.

En ytterligare tänkbar anledning till vad som skulle kunna dämpa effekten av de ekonomiska drivkrafterna är som tidigare påpekats att inkomstbortfallet vid uttag av TFP/VAB i absoluta tal är olika beroende på inkomst. Eftersom enbart åttio procent av inkomsten ersätts innebär detta att även om individen ligger under taket så kommer förlusten i kronor att bli störst för familjen om den individ som har högst inkomst står för uttaget. Detta innebär alltså att det även om individerna inte påverkas av taket fortfarande finns ekonomiska drivkrafter som kan göra att den med lägst inkomst väljer att vara hemma. Det krävs dock mer forskning kring detta för att avgöra hur stora dessa drivkrafter kan tänkas vara.

Som tidigare redovisats har det i debatten även framkommit andra förklaringar till familjers ojämna uttag. De viktigaste av dessa kan sägas vara normer och attityder, olika arbetsplatsfaktorer, kvinnans vilja att ta ut den större delen av dagarna samt föräldrarnas utbildning och ålder. När det gäller den ursprungliga fördelningen inom föräldragrupperna, där vi såg att den i föräldraparet som hade högst inkomst också stod för det lägre uttaget, kan alla dessa förklaringar vara rimliga. Föräldrarnas utbildning och ålder har dock kontrollerats för i estimeringen och inte funnits signifikanta medan de övriga enbart med betydande svårigheter kan tas med i denna typ av undersökning. Dessa skulle alltså kunna förklara de ojämna uttagen men om man istället tittar på reformens effekter som mäts av förändringen över tid för de föräldrapar som påverkades av reformen gentemot de som inte påverkades alls finns det ändå utrymme att dra några slutsatser om dessa. För det första är det inte troligt att en förändring i någon av dessa övriga förklaringar har orsakat den förändring som observerats. Det är inte rimligt att anta att kvinnans vilja att ta ut den större delen av dagarna skulle förändras så mycket för en grupp över två år. De övriga förklaringsfaktorerna skulle istället kunna tänkas spela en roll när det gäller de ytterligare dagar som tagits ut år 2006 i jämförelse med 2005. När fler dagar måste tas ut så är det kvinnan, som på grund av exempelvis arbetsplatsituation, som tar ut dessa dagar. Detta

innebär alltså att de resultat vi ser kan bero på att de olika grupperna inte är slumpmässiga med avseende på flexibilitet på arbetsplatsen eller normer och attityder. På basis av detta resonemang kan det alltså sägas att det för rapportens syfte varit mer lämpligt med samma antal uttagna dagar 2005 som 2006. Om detta hade varit fallet hade resultaten gällande omfördelning troligen varit säkrare. Då man kan anta att de andra förklaringsfaktorerna ändras endast på längre sikt (de som bytt arbete är inte inkluderade i undersökningen vilket innebär att flexibiliteten i yrkena även den bör antas ändras först på längre sikt) hade ekonomin i sådana fall varit den enda förklaringsfaktorn på kort sikt.

Att poängtera är även att undersökningen inte fångar upp andra möjligheter som finns vid vård av sjukt barn. Uttagna dagar av TFP/VAB är ju egentligen inget mått på hur många dagar barnet varit sjukt eller hur många dagar föräldrarna varit hemma med sina barn, måttet visar enbart hur många dagar föräldrar varit hemma med sjukt barn som de dessutom sökt ersättning för från Försäkringskassan. Detta innebär alltså att vid sådana exempel där mannen har ett mer flexibelt arbete och kan arbeta in den tid han är hemma alternativt arbetar hemifrån när han kan den dag han är hemma så kommer uttaget att se sig ojämnt medan värden av barnen ändå fördelas jämnt inom paret. Denna eventuella lägre grad av nyttjande kan bero på ett aktivt val men även på okunskap om föräldraförsäkringen och möjligheterna att utnyttja föräldrapenning. Som det framkom i en studie av RFV (2003a) så har män med barn i genomsnitt sämre kunskaper om föräldraförsäkringen än kvinnor med barn, en skillnad som skulle kunna återspeglas vid en mätning av uttagna dagar av TFP/VAB.

Givet de ovanstående faktorerna som kan ha inverkat till att dämpa effekterna av höjningen av inkomsttaket, är det då rimligt att anta att taket i försäkringen avgör fördelningen av TFP/VAB i ett föräldrapar? Rapporten begränsar sitt svar till att det 1) inte utifrån den studerade reformen finns något stöd för detta, och 2) om effekten av taket ändå finns så är det rimligare att anta att den är en av de drivkrafter som påverkar uttaget av dagar inom föräldraparet. Rapporten ger alltså inte stöd för uppfattningen att ekonomin på kort sikt faller avgörandet i det enskilda fallet när föräldrarna sätter sig ner vid frukostbordet och beslutar om vem som ska vara hemma med det sjuka barnet.

Referenser

- Ahrne, Göran och Christine Roman, 1997: *Hemmet, barnen och makten – Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*, SOU 1997:139, Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm
- Andersson, Gunnar, 2004: *Childbearing Developments in Denmark, Norway, and Sweden from the 1970s to the 1990s: A comparison*, Demographic Research, Special Collection 3, artikel 7, s. 155-176
- Andersson, Gunnar, Jan Hoem och Ann-Zofie Duvander, 2006: *Social differentials in speed-premium effects in childbearing in Sweden*, Demographic Research, volym 14, artikel 4, s. 51-70
- Arbetsgivarverket, 2008: *Allmänt löne- och förmånsavtal*, Centrala avtal 2008:1
- Baltagi, Badi H, 2001: *Econometric Analysis of Panel Data*, John Wiley & Sons, Chichester, Storbritannien
- Batljan, Ilija m.fl., 2004: *Föräldrapenning, pappornas uttag av dagar, fakta och analys*, Socialdepartementet, Stockholm
- Bygren, Magnus och Ann-Zofie Duvander, 2005: *Who takes care of the children?*, Working Papers in Social Insurance 2005:2, Försäkringskassan, Stockholm
- Carling Kenneth, Bertil Holmlund och Altin Vejsiu, 2001: *Do benefit cuts boost job finding? Swedish evidence from the 1990s*, Economic Journal 111
- Dagens Nyheter 2006-02-20; "Höjd tillfällig föräldrapenning"; tillgänglig på <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=523105>, citerad 2008-11-28
- Dahlberg, Matz, Kajsa Johansson och Eva Mörk, 2008: *On Mandatory Activation of Welfare Receivers*, Working Paper 2008:24, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Uppsala
- Duvander, Ann-Zofie, 2006: *Föräldrarnas användning av föräldraförsäkringen*, i: Analyserar 2006:5, Försäkringskassan, Stockholm
- Ekberg, John, Rickard Eriksson och Guido Friebel, 2005: *Parental Leave – A Policy Evaluation of the Swedish "Daddy-Month" Reform*, IZA Discussion Paper No. 1617
- Eriksson, Rickard, 2005: *Parental Leave in Sweden: The Effects of the Second Daddy Month*, Working Paper 9/2005, Institutet för social forskning (SOFI), Stockholm
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilliam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud, 2004: *Metodpraktikan*, Norstedts Juridik, Stockholm
- Försäkringskassan, 2004: *Sjukpenninggrundande inkomst- och årsarbetstid*, Vägledning 2004:5, Stockholm
- Försäkringskassan, 2007: *VAB- Vård Av Barn. Tillfällig föräldrapenning 1974-2006*, Redovisar 2007:10, Stockholm
- Försäkringskassan, 2008a: "Information om tillfällig föräldrapenning" tillgänglig på: <http://www.forsakringskassan.se/omfk/analys/barnfamilj/TFP/>, citerad 2008-11-17
- Försäkringskassan, 2008b: *Faktablad: Tillfällig föräldrapenning-vård av barn*, tillgänglig på: <http://www.forsakringskassan.se/pdf-broschyr/faktablad/TFP.pdf>, citerad 2008-11-17
- Hausmann, Ricardo, Laura D. Tyson och Saadia Zahidi, 2008: *The Global Gender Gap Report*, World Economic Forum, Genève
- Holmlund, Bertil, 2005: *Arbetslöshetsförsäkring i teori och praktik*, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet i: Södersten Jan och Peter Liljenstolpe (red.), 2007: *Samhällsvetenskapliga fakulteten 40 år*, Uppsala universitet

- Regeringens regleringsbrev, 2008: *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Försäkringskassan*
- Riksförsäkringsverket, 2000: *RFV Redovisar 2000:1: Båda blir bäst -attityden till delad föräldraledighet*, Stockholm
- Riksförsäkringsverket, 2003a: *RFV Analyserar 2003:19: Mamma vet bäst*, Stockholm
- Riksförsäkringsverket, 2003b: *Socialförsäkringsboken 2003*, Stockholm
- SCB, 2005: *En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990-2002*, Bakgrundsfakta 2005:1, Stockholm
- SCB, 2008a: *Longitudinell Integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2005*, Bakgrundsfakta, Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2008:1
- SCB, 2008b: *"Befolkningstäthet (invånare per kvadratkilometer), folkmängd och landareal efter kommun och kön. År 2005*, tillgänglig på <http://www.ssd.scb.se/DATABASER/MAKRO/MainTable.asp?yp=tansss&xu=C9233001&omradekod=BE&omradetext=Befolkning&lang=1&langdb=1>, citerad 2008-10-01
- Sjögren Lindquist, Gabriella och Eskil Wadensjö 2005: *Inte bara socialförsäkringar-kompletterande ersättningar vid inkomstbortfall*, Rapport till ESS (Expertgruppen för studier i samhällsekonomi) 2005:2, Stockholms universitet, Stockholm
- Smittskyddsinstitutet, 2008: *Statistik för norovirus*, tillgänglig på <http://www.smittskyddsinstitutet.se/statistik/norovirus/>, citerad 2008-27-11
- SOU 2005:73, *Reformerad föräldraförsäkring- Kärlek, omvårdnad och trygghet*, Stockholm
- Sundström, Marianne och Ann-Zofie Duvander, 2003: *Gender Division of Childcare and the Sharing of Parental Leave among New Parents in Sweden*, European Sociological Review, Volym 18, s. 433-447
- Svenska Dagbladet 2006-05-04; *"Höjda tak i socialförsäkringen"*; tillgänglig på http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_315922.svd, citerad 2008-11-28
- Sveriges Ingenjörer, 2005: *Kids och karriär*, Stockholm
- Wooldridge, Jeffrey M, 2003: *Introductory Econometrics- A Modern Approach*, Thomson-South Western, Ohio

Appendix 1 - Redovisning av bortfall

Totalbefolkningen (över 16 år) för år 2006 är	7 434 191 individer
Av dessa så är föräldrar med barn i åldrarna noll till tolv år	1 276 389 individer
Av dessa så är de i parförhållanden av motsatt kön	1 080 938 individer
<hr/>	
Bortfall av individer som ej är berättigade till TFP/VAB	434 062
Med undergrupperna (överlappande grupper):	
<i>Uppbär sjukpenning, förebyggande sjukpenning, arbetsskadesjukpenning eller rehabiliteringspenning</i>	138 512
<i>Studerande</i>	93 802
<i>Värnpliktiga</i>	22
<i>Uppbär vårdbidrag</i>	17 679
<i>Har inkomst på under 27 procent av prisbasbeloppet</i>	170 952
<i>Är sjuk med aktivitetsstöd eller sjukpenning vid utbildning</i>	8 014
<i>Heltidsarbetslösa</i>	130 050
<i>Deltidsarbetslösa</i>	35 392
<i>Uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning</i>	24 912
<i>Uppbär ålders- eller tjänstepension</i>	12 576
Det kvarstår således	646 876 individer
<hr/>	
Bortfall på grund av metodologiska förutsättningar	193 627
Med undergrupperna (överlappande grupper):	
<i>Statligt anställda</i>	37 593
<i>Egenföretagare</i>	6 246
<i>Individer som bytt arbete</i>	166 243
Det kvarstår således	453 249 individer
<hr/>	
Bortfall av de ovanstående respektive sambo, make/maka	244 803
Det kvarstår således	208 446 individer
<hr/>	
Bortfall på familjenivå	112 108
Med undergrupperna (överlappande grupper):	
<i>Individer i familj med ett barn i åldern noll år</i>	30 708
<i>Individer i familj med lång ordinarie föräldraledighet</i>	80 696
<i>Par som inte tar ut någon dag alls</i>	35 918
<i>Klassade som extrema individer är följande:</i>	
<i>Inkomster över tjugo prisbasbelopp</i>	312
<i>Uttag mer än trettio dagar per år för familjen</i>	7026
Det kvarstår således	96 338 individer
<hr/>	
Bortfall av de individer som inte förekom båda åren	53 670
Det kvarstår således	42 668 individer
<hr/>	
Det slutliga urvalet består således av	21 334 familjer
<hr/>	

Appendix 2 – Modell

Den ekonometriska modell som skattats är en regression där den beroende variabeln är mannens uttagna dagar av TFP/VAB för individ i under år t . Denna ska förklaras med tillhörighet till de olika behandlingsgrupperna som markeras med binära indikatorer och ger variablerna:

GRUPP2_{it} som ger 1 för föräldrapar där kvinnan har inkomster under och mannen över det ursprungliga taket år 2006

GRUPP3_{it} som ger 1 för föräldrapar där kvinnan har inkomster över och mannen under det ursprungliga taket år 2006

GRUPP4_{it} som ger 1 för föräldrapar där kvinnan och mannen har inkomster över det ursprungliga taket år 2006

För att reformens eventuella effekter på de olika grupperna ska fångas upp har interaktionsdummyvariabler skapats för var och en av de ovanstående dummyvariablerna. Interaktionen sker med variabeln ÅR_t som markerar datamängdens tidsdimension (som ges värdet 0 för 2005 och värdet 1 för 2006). Modellen blir:

$$y_{it} = \beta_0 + \delta_1 \text{ÅR}_t + \beta_1 \text{GRUPP2}_{it} + \beta_2 \text{GRUPP3}_{it} + \beta_3 \text{GRUPP4}_{it} + \beta_4 \text{GRUPP2} * \text{ÅR}_{it} + \beta_5 \text{GRUPP3} * \text{ÅR}_{it} + \beta_6 \text{GRUPP4} * \text{ÅR}_{it} + a_i + u_{it}, \\ t=1,2$$

där:

a_i är alla icke-observerade tidskonstanta effekter på y_{it}

u_{it} är det idiosynkratiska felet som alltså representerar alla icke-observerade tidsföränderliga effekter på y_{it}

Utelämnandet av grupp 1 gör denna grupp till basgrupp i modellen. Den representeras således av interceptet och dess tidsdimension av ÅR_{it}. Detta innebär med andra ord att om vi är intresserade av det estimerade medeluttaget för basgruppen år 2005 så representeras detta av koefficienten β_0 . Det estimerade medeluttaget för grupp 2 år 2005 utgörs således av $\beta_0 + \beta_1$. Av resonemanget följer att förändringen över tiden för basgruppen, det vill säga det som antas vara den trendmässiga förändringen, utgörs av δ_1 och att det estimerade medeluttaget för grupp 1 år 2006 utgörs av $\beta_0 + \delta_1$. Den ytterligare förändringen över åren för de olika behandlingsgrupperna utgörs av β_4 , β_5 och β_6 för respektive grupp, en effekt som av modellen alltså tillskrivs reformen.

Den ovan presenterade modellen utgör modell 1. Modell 2 innehåller samma variabler som modell 1 men är dessutom kompletterad med ett antal kontrollvariabler, $\beta_{6+K} X_K$ där $K=1,2\dots$, nämligen antal uttagna dagar av vanlig föräldrapenning för kvinnan och mannen, kvinnans och mannens ålder, kvinnans och mannens utbildning²⁵, kvinnans uttag av TFP/VAB, förekomst av småbarn (ett- till treåringar) och folkbokföringsort (storstad eller övrigt)²⁶.

²⁵ Utbildning representeras av en dummyvariabel där eftergymnasial utbildning två år eller längre och forskarutbildning motsvarar hög utbildning och ger värdet 1, annars 0.

²⁶ Uppdelningen på folkbokföringsort har gjorts med hjälp av en dummy som särskiljer de som bor i storstad mot övriga. I LISA sker redovisningen av folkbokföringsort på kommun- och länsnivå. Rapporten kommer att urskilja individerna på kommunnivå och välja ut de kommuner som år 2005 hade fler än 1000 invånare per kvadratkilometer. De kommuner som då kommer att betecknas som storstad är Stockholms mest

För estimeringen av modellen finns flera alternativ. Den enklaste modellen att estimeras är en vanlig OLS, där data från de olika åren blir ihoplagda (pooled) och estimeras med en traditionell regressionsanalys. En sådan modell ignorerar dock det faktum att de summerade feltermerna är seriekorrelerade över åren, vilket troligen skulle leda till att standardavvikelseerna och därmed t-statistikan skulle bli inkorrekt (Wooldridge 2003, s. 470).

Ett bättre alternativ skulle vara att använda någon typ av modell som tar hänsyn till att data är exempel på paneldata. Ett första antagande skulle vara att a_i är en slumpmässig variabel då våra observationer utgör ett slumpmässigt urval från en stor population. Detta till skillnad från de fall där data kommer från exempelvis länder eller städer då a_i bör ses som en parameter som ska estimeras (Baltagi 2001, s. 15). Om man vidare antar att a_i inte är korrelerad med någon av de förklarande variablerna:

$$\text{Cov}(X_{itj}, a_i) = 0, t = 1, 2, \dots, T; j = 1, 2, \dots, k.$$

så blir den modell som ska estimeras en så kallad *random effects model*, RE (Wooldridge 2003, s. 469). Alternativet, en så kallad *fixed effects model*, FE, där varje observation tillåts ett eget intercept, skulle innebära en stor förlust av frihetsgrader och därmed inkonsistenta estimeringar (Baltagi 2001, s. 15).²⁷

Modellen bör leda till en underskattning av den eventuella effekten då höjningen av inkomsttaket påverkat olika individer olika mycket, beroende på deras inkomstnivå i förhållande till nivån för taket. Uppenbart är att en individ med en månadsinkomst på några kronor över det ursprungliga taket bör påverkas mindre än någon som ligger flera tusen över, det vill säga att graden av behandling för dem som ligger över det ursprungliga taket bör öka när inkomsten ökar. Vidare så bör behandlingen för de individer vars månadslön ligger över det nya taket minska i takt med att inkomsten ökar. Detta då ersättningen i förhållande till den faktiska lönen minskar då inkomsten stiger över det nya taket. Behandlingen bör dessutom närma sig noll då inkomsten stiger alltför långt över det nya taket, som avsnitt 3.2 *Avgränsningar* redogjort för är individer med mycket höga inkomster dock inte inkluderade i undersökningen.

Den med inkomst förändrade styrkan av behandlingen bör dock inte påverka våra resultat på annat vis än att effekten av behandlingen underskattas för vissa grupper, den bör trots detta kunna spåras. Detta beror på att effekten alltid bör vara positiv, såväl för de individer som ligger lite över det ursprungliga taket som de som ligger över det nya.

befolkade kommuner samt Göteborg och Malmö, nämligen: Järfälla, Täby, Danderyd, Sollentuna, Stockholm, Sundbyberg, Solna, Lidingö, Malmö och Göteborg kommun, se SCB 2008b.

²⁷ Ett Hausman-test med 99-procentig signifikans och ett Breusch-Pagan LM-test för slumpeffekter pekar också på riktigheten i att en modell med slumpmässiga effekter används för det aktuella datamaterialet.

Working Papers in Social Insurance

- 2007:1 Ethnic background, labor market attachment and severe morbidity: Hospitalization among immigrants in Sweden 1990–2001
Author: Martin Klinthäll
Etnisk bakgrund, integration och sjuklighet: Slutenvård bland invandrare i Sverige 1990–2001
- 2007:2 Uppdelning av föräldraledighet – nöjda och missnöjda föräldrar
Author: Jonna Josefsson
Division of parental leave – satisfied and dissatisfied parents
- 2007:3 Räcker tiden till? En studie om maktresurser och tidsmässig balans i kärnfamiljen
Authors: Anna Klarqvist & Elin Lindström
Time for everyday life. A study on power relations and balance in terms of time in nuclear families.
- 2007:4 Taxes and contributions in the financing of social insurance
Authors: Jon Dutrieux and Kent-Rune Sjöholm
Försäkringsmässighet: skatter och avgifter i socialförsäkringens finansiering
- 2008:1 Sweden's Pensioners – How They Have Fared in the Roller Coaster Ride through the Past Decade and a Half of Deep Recession and Economic Exuberance
Authors: Björn Gustafsson, Mats Johansson, Edward Palmer
Pensionärernas inkomststandard under 90-talets djupa
- 2008:2 "Man borde införa 35-timmars dygn. Då skulle man hinna med allting." – En kvantitativ studie av föräldrars självupplevda balans i vardagen
Author: Anna-Karin Nylin
"With a 35-hour day one would be able to manage everything."
– A quantitative study of parents self-experienced balance in everyday life
- 2008:3 Expected effective retirement age in the Nordic countries.
Author: Finnish Centre for Pensions
Förväntad effektiv pensionsålder i de nordiska länderna
- 2009:1 Är det verkligen ekonomin som styr? En studie av ekonomiska drivkrafter vid vård av barn
Author: Helen Eriksson
Is Economy Most Important? – A study of economic incentives for using temporary parental leave for care of sick children